

PS-7127367 razmede svjetova

bilješke
uz pripovjetke
filipa davida

Kažemo li da je Filip David metodičan pišac, to će prije svega svjedočiti o posebnom vidu pripovjedačke sabranosti, koja ima za osnovu izdvajanje „esencije svake vrele sudbine“ (B. Sulc). Želeći osvijetliti onaj prelomni trenutak ljudskog života u kojem se sama žestina prisutnosti preobražava u čisto izbijanje iz svijeta, David traži situacije, gdje se njegovi likovi, dovedeni do maksimalne čvrstoće i gustoće dogadanja, jednostavno opiru svakoj klasifikaciji. U tom slijedu dogadanja i poimanje istine zadobiva jedan izuzetni i apsolutni smisao. Sudbine Mihaela, Herše itd., postaju najstvarnije onda kada se oslobođe svakog vidljivog razloga i kad je smisao njihove istine nedokaziv. U ovoj konstataciji leži možda i osnova svih pripovjedaka, njihova paradosalna stvarnost koja ne poznaje polaritet između postojecig i zamisljenog, već je usmjerena i koncentrirana na područje u kojem su dokinute sve „objektivne“ situacije i gdje postoji ljudski duh kao jedino mjerilo prostora i vremena.

Kad smo spomenuli prelomnu tačku odvajanja od faktičke sudbine da bi joj se pridalo u totalitetu koji pruža stanje potpune izuzetnosti iz svijeta, dodirnuli smo srž u kojoj izgara samo potpuno oslobođeno biće. Kao posljedica takvog udaljavanja od činjeničnog postojanja, nužno se javlja i apsolutizacija emocija, kod Davida to su prije svega patnja i bol: beskraj koji sa jedne strane zastire, a sa druge otkriva svijet. (Gubitak u svjesnom biti će dobitak u stvarnom.) Uporište svake isuviše definirane kozmognonije se raspršuje, tamo gdje bi se sabralo sve postojeće, osipa se smisao. Da bi sabrao i sprječio raspadanje značenja, David mimoilazi postojeće ili ga do te mjere transformira da riječ i čin postaju identični kao u mitu. Završetak priče „Čuvaj se, Benjamine!“ jasno zrcali mnogostruku složenost jednog do kraja koncentriranog bića: „Inače, već gubim razum. Ja visim u prostoru. Ne mogu da ga izmerim ni sa jedne strane. S obe je beskrilan i na jednu i na drugu stranu se pada dugo, bez nade da će se ikad dosegnuti do dna“. Kasnije ćemo se još navratiti na dvostruki smisao koji u sebi obuhvaća pad u oba smjera, čija se sveukupnost ostvaruje dokidanjem postojećih koordinata.

Opna koja čini obje strane prostora transparentnim, meda ovostranog i onostranog, svjedoči o paralelnosti radnje koja se istodobno odvija na dva plana i u dva vremenjska smjera: jednog mjerljivog slijed događaja (kronologija uzroka i posljedica) i drugog nemjerljivog sudbinskog fatalizma, koji ne ovisi o kategoriji objektivnog vremena. Utoliko Davidove pripovjetke imaju naglašeniji akcenat na prostornoj dimenziji, u nekim pripovjetkama on je uvećan do dimenzije u kojima se gubi spoznatljiv razmjer; govoriti o težnji prema visini isto je što i pad u dubine, daljine više svjedoče o neprestanoj prisutnosti, nego o nedohvatnom: to je mjesto na kojem David ostavlja svoje likove prepričavajući da ih neprestani nebeski vrtlog identificira sa svjetlošću ili smrću, najčešće sa jednim i drugim istodobno. Prostor imaginarnog stješnjava svoj obruč oko postojećeg, mrveći na komadiće zbilju, a potom se ona otkriva kao nova cijelovitost jednog prisnijeg svijeta. Prije smo spomenuli Davidovu težnju apsolutizaciji patnje kao put najčišćoj stvarnosti. Pitanje koje je postavio R. Konstantinović moglo bi naznačiti problem koji nas ovdje zanima: „Je li patnja ovde neka magijska disciplina, ta patnja kao magija za dozivanje života, za pretvaranje apstrakcije u kamen, reči „kamen“ u sam taj kamen, reči „užas“ u sam taj užas, u nemiruju sa konačnošću koja me tu čeka i koja će me uputiti na neku drugu magiju“. Magija u Davidovim pripovjetkama ima istodobno značenje pripadanja jednoj konačnosti i suprotstavljanja toj konačnosti, međutim ova komplementarnost nije tako jednostavna kao što bi se u prvi čas mogla učiniti. Ako bol nije početak i vrhunac ljudskog života jednak u nadahnuću i ispunjenju, onda je blesak jednog mogućeg svijeta tek iluzija, gledano sa druge strane, sa područja u kojem je bol apsolutizirana, takav je život je-

dina šansa. Stanje „šoka“ koje je neophodno da pokrene čovjeka iz odsutnosti u jednu potpuniju prisutnost u svijetu, odvija se u onom trenutku kad i Davidovi likovi počinju istinski živjeti. To su prije svega čista stanja duha u kojima je čovjek, odvojen od kontinuiranog postojanja i faktičkog zbrajanja događaja, prenesen u područje mnogo sabijenijeg „drugog“ života. Prepuštenost i izdržavanje u usamljenosti nije samo jedno trenutačno stanje, već je posljedica jednog potpunog pada kroz sebe do ispunjenja u smrtonosnoj svjetlosti.

Tako shvaćena, unutarnja logika bića, ima za posljedicu najdosljedniji fatalizam. Kad čovjek spozna doseg vlastite sudbine, on je za stvarnost izgubljen, njegov se život dalje odvija neumitnim redoslijedom u potpunoj neovisnosti o bilo kojem događaju izvana. Jonas nalazi „pravu“ smrt u nepostojećem bunaru, Mihail odlazi kroz željezne rešetke itd. Njihov je unutarnji prostor narastao do tolikih razmjera da je potpuno iluzorno i beskorisno postaviti im bilo koju fizičku zapreku ili ih pokušati spasiti iz vana. Na jedinom mogućem tragu istine ne zaustavlja se ni na jedne strane: samo tako do kraja usmjereno i izoštreno prisustvo u svijetu u mogućnosti je da istodobno sudjeluje sa obje strane, sa one koja se objavljuje i one koja se gubi. U jednom času potpune prisutnosti života oblikuje se istina koja više nije nalič svijetu iz kojeg se uzdigla, više nije malik ničemu iz čega se sa sigurnošću objavila: svijet se počinje gubiti. David je upravo i stavio akcenat na sliku svijeta što je obuhvaća duša u gubljenju, kad je zbog krajnje zgušnutosti i punoće toliko snažna da ne može lagano sahnuti, već odjednom nestane u jednom plamsaju. Svaka se sudbina uzdiže kao munjevitli bljesak, iza kojeg preostaje tim dubila pustoš, a svjetlost se nepovratno gubi zajedno sa bićem stvarajući novu kozmičku prožetost iz čijeg tkiva se uzdiže konačna bol kao apsolutizacija i jedinstvo čovjeka i kozmosa.

Poštui u hebrejskoj i islamskoj religiji vjerovanje po kojem duše za vrijeđene sna borave u blizini božanstva, sa svitanjem, one kojima je još živjeti, vraćaju se u svoja tijela, druge kojima je to bila posljednja noć, više se nikad ne vraćaju u tijela koja su nastanjivale.

Sve se duše u Davidovim pripovjetkama vraćaju u svoja tijela, u tome i jest njihovo prokletstvo. One su prisutne do posljednjeg časa, do samog sumraka koji svojim blještavim prožima čitavo biće. To je onaj trenutak identičnosti prokletstva i jedne dublike duhovne čistoće iz kojeg se uzdiže sav preostatak svijeta, ne kao objašnjenje, već vječna prisutnost. Odustajući od nizanja faktografije postojanja, David svjedoči o predjelima potpune izgubljenosti koja se objavljuje samo u prelomnim časovima ljudskog života, egzistencijalne ogoljelosti koja je jedan do kraja sublimirani vid katarze. Ono što bi moglo zaustaviti neumitnost sudbine dokinuto je, ono što bi je unutar naših mogućnosti moglo skrenuti sa neumitnog puta, potpuno je nevažno. Područje do kraja apsolutiziranih emocija i smislova u jednom času otkriva savršenu ravnotežu: patnja i bol gube svoj singularni smisao i potvrđuju se u općem.

Uporedno sa takvim padom do u dno sebe iavlja se i nostalgija za konačnim uzletom. Mahom sve Davidove pripovjetke nose u sebi čežnju za „padom na gore“ (Milosz), dovoljno je sjetiti se slijepje ptice, „Balade o povratku“ itd.

Ovdje ćemo se ponovno navratiti na dvostruku poimanje pada u oba smjera, koji smo već prije napomenuli.

Tijelo potpuno obuhvaća prostor koji osjetilima može prizvati, njegove će se mjere teško mijenjati nakon spoznatih razmjera, ali će tim više duša stremiti izvan osjetilnog opsega, njezine će putanje sa jedne strane pomjeravati dubinu bezdana, a sa druge će strane visina prožeti svojim svjetlom svaki nagovještaj jače stvarnosti. U tom će slučaju ljudsko tijelo biti ispunjeno i zasljepljeno slikama pada u visinu i dubinu: ono će ponijeti svu težinu spoznaje o granici.

BLIZINA NEVJEROJATNOG I STVARNOG

Dovodeći mnoštvo simboličkih značenja do jednog zatočenog smisla, blizina nevjerljivog daje mogućnost jedne potpunijske transformacije. Stoga „nemoguće“ u Davidovim pripovjetkama ima višestruko značenje. Prvo, ono daje potpunu slobodu imaginaciji i, zatim, kao prototip odvijanja dogadaja na različitim planovima, privodi i sve video ostvarujući unutarnju dosljednost, jedinoj ostvarivoj logici. Takva diskurzivnost vanjskih dogadaja i unutarnje stvarnosti ima za posljedicu stvaranje vlastite etičnosti, koja je centralni problem svih pripovjedaka. Opređeljujući se za svoje stvarno, Davidovi će likovi zanemariti činjenicu: „to nije misao, to je stvarnost“. Stoga su sve sudbine manje-više razapete između podvojenosti „objektivno utvrđene istine“ i one dublike koja izrana iz ljudskog bića i potvrđuje ga u totalitetu. Imati u vidu dvije potpuno disparatne stvarnosti i objediniti ih u dosljednosti svojoj etičnosti, otuda proizlazi i osnovni ton tragičnosti Davidovih pripovjedaka. Da bi se etičnost njegovih likova mogla do kraja ostvariti, ona mora neprestanu apstrahirati od stvarnosti, mora je sažimati i svesti na bitnu okosnicu, ali što se tada ukazuje? Praznina s kojom se sukobljavaju trebala bi biti mjesto *ostvarive etike*. Međutim, u tom prostoru etika je potpuno nepričnjiva, ishodišta i sve referencije su izmalkli, a stvarnost u kojoj bi se mogla ispuniti ne zahtijeva je, jer je sama u sebi svedena na osnovni kostur u kojem ne postoje dileme. Otuda tolika čistoća etičnosti u ovim pripovjetkama, ne kao ostvarenje, već kao suvišak stvarnosti.

JEDNA MOGUĆA BLIZINA

Tko će dokazati koincidencije između jednog postojanja i nekog već zaboravljenog? Tko će svojim rukama prisvojiti prostor niža koga oblikovan, a da pritom ne podnese jedan dio kazne zbog čistoće na vlastitim rukama?

Citavo područje mogućih slika koje nadvještava imaginacija u određenom sistemu ili metodi kod pisaca kao Poe ili Borges vodi odricanjem od istovetne sudbine. Učiniti sporazum sa stvarnošću ili joj se sasvim podati ili je pak privesti svojem vlastitom središtu rezultira različitim postavkama i sistemima obuhvaćanja svijeta. Kod Borgesa je svaki kompromis sa stvarnim isključen, iako svjestan svih zadanih i granica koje ga okružuju postavlja čvrst i dovršen svijet nasuprot postojećem. U takvoj ravnopravnosti imaginarnog i postojećeg moguće je otisnuti istinu u totalitetu, ne zavaravajući se u iluziju predstavljenog. U Borgesovoj pripovjeti Menartov Don Qijote cijela razlika između dva identična iskaza leži u vremenskoj udaljenosti. Ovdje bi bilo pogrešno shvatiti vrijeme kao kvantitativno nagomilavanje čijenjica, jer je ono prije svega jedna nova kvaliteta svijesti. Stoga u Borgesa dolazi do suprotstavljanja svijeta koji je već jednom oblikovan u fiksirani riječima, onome koji se tek u njima odražava. Dakle, problem Menartovog Don Qijota je u konstrukciji jednog prisutnog svijeta bivšim riječima.

Tokom vremena razdaljine među riječima se smanjuju ili povećavaju, smisao im se šire ili proširuje, ali Borges vjeruje u jedno ključno mjesto izjašnjenja u kojem se sijeku svi dogadjaji. Tako čisto mjesto svjedoči o kretanju putanje, ali ne o promjeni osovine: jedna će se slika savršeno odraziti u sadašnjem trenutku, to je slika prošlosti i budućnosti. Ljudska sudbina ima određeni linearni tok, ali je vrijeme nakon određenog protjecanja ponavlja u drugom obliku. Sirene i prostiranje života sa subjektivnog se stajališta promatrača pomicaju unaprijed i razvija, međutim, odraženo na savršenom ogledu, ovdje ondje ovo 'vremenska životinja' nema

tvoreno, bez obzira na veličinu radiusa i opseg kružnice po kojoj se kreće. Poklapanje sudbina može se dogoditi negdje na jednoj tački u beskonačnosti ili u koincidencijama unutar sagledivog toka. Drugi primjer savršene obuhvatnosti u umnoženosti vremena jeste „Babilonska Biblioteka“. U njoj su sadržana sva slova i sve kombinacije koje ispunjavaju vrijeme. Neka rješenja postoje, dakle, prije od života koji će ih ispuniti; u nepreglednim, beskrajnim galerijama sadržane su i isprepleteni sve kombinacije koje se još nisu zabilježile, i oni životi što će se u budućnosti zrcaliti na zagotonim stranama. Ovdje je svaki simbolizam nedostatan, jer je Borgesu do čiste stvarnosti, a naši se simboli još uvijek kreću u domeni poznatog, dakle i prošlog. Kretanje i napredovanje kroz Borgesove pripovjetke na kraju će se otkriti zagotonno kao i sunčeva svjetlost, iako o njoj imamo sve podatke. Zamislimo da postoji jedna isto tako potpuna biblioteka poput Babilonske, koja će na svojim stranama odražavati sve što je sadržano u babilonskoj, a poređ toga će se još poput fus nota na uporednim stranicama upisivati sve sudbine nestale na krivom tragu, ne dosegnuvši svoje Slovo. Kažem, kad bi postojala još jedna uporedna biblioteka omašaska, vjerujem da bismo poslije određenog vremena i ovdje pronašli zaprepašćujuće podudarnosti. Ovdje je očito u pitanju rekonstrukcija vremena, želja da se pronadu čvrste tačke na kojima se sudbina neumitno ponavlja. Dakle, mogućnosti misli i kretanja, kolikog god se pričinjaju neizmjerne, već su negdje baždarene, jer se na određenim stupnjevima svojeg zadobivenog i osvojenog realiteta ponavljamaju, a da im se pritom smisao ne iscrpljuje. Babilonska bi biblioteka možda predstavljala idealnu konstrukciju, mjesto na kojem se susreću svi postojeći i svi pomisleni svjetovi. Na stranicama knjiga nepregledne biblioteke hravaju se sudbine, svaka sa svojim slovom, sa svojom svjetlošću i neostvarene sahnu u mnoštву tudiša znakovnika. Međutim, može se pretpostaviti da bi se na tom putu svaka sudbina koja promaši svoje slovo za jednu kombinaciju približila svom pravom značenju. Tako shvaćena suksinost i povijesnost možda bi u jednom beskonačnom nizu tumačenja istih zabluda jednog trenutka učinila ponovo omašku i poklopila se sa svojim Slovom. Tada bi se ciklus svih sudbine dovršio. Možda je i neprestani smisao ljudskog života zavjetan tom lancu koincidencija i poklapanja. Povijest mišljenja i istine kao da nemaju zajednički izvor.

Već vidim slova sasvim presahla od značenja kako uzaludno čekaju ruku koja će ih dotači, oči čiji će se sjaj ispuniti u svjetlu i zatim sasvim nestati.

TULPA – IMAGINARNA STVARNOST

Nije slučajno da se Borges u nekim pripovjetkama (Kružne razvaline, Druga smrt itd.) kao i Filip David služe posebnim, zidom misli-obliku, tzv. tulpama kojima, kako se smatra, tibetanski mističari mogu stvoriti bića slična ljudima koji prelaze iz fikcije u stvarnost. U „Kružnim razvalinama“ taj slijedi stvarnost unutar nepostojećeg zaprepašćava svojom logikom, kao što David u „Crnoj Indiji“ pokušava uživiti duh do jednog takvog sklopa misli-oblika koji nastavlja svoje trajanje nezavisno od postojeće vremenske mjerljivosti.

Ali, vratimo se ponovo Babilonskoj biblioteci i pokušajmo smanjiti razdaljinu između Menartovog i Cervantesovog Don Qijota. Pokušajmo zamisliti Biblioteku odslikanu na više istih prostorno-vremenskih udaljenosti, kako odražava jednu riječ u konstantnom značenju, bez vremenskih varijacija. U tom času, Menartov i Cervantesovog Don Qijota ne bi dijelila više nikakva razdaljina, već bi se nepromjenjeni smisao Riječi u svim vremenima na isti način zrcalo. To je prostor Borgesovog jedinog mesta.

Ljerka MIFKA

SPIRIDON MITIĆ

DOKOVI

16-75275623

A kada je čamđija iz reke Aheront uz mamku sirena plovio ovomo ptice ga za sve vreme nadlejavaju pa se preobraziše u zlatne ribice što i dan danas počivaju u dokovima i snevaju ribere bez ruku i zanata dok ih miris trupova podseća na stopalo smrti koja je nedavno krstarija po svetu algi i školjki te ispredaju priču o čamđiji da je nekada bio dečak da mu je neki ratnik poklonio strelu da njome probada magle u krošnjama reke pa ga tako i Arijele zavoli i istka mu čamac od vodene vrbe i reče mu da zaplovi.

2

Evo stiže lada iz carstva bosonogih i njena svjetlost prelazi preko trupova riba pa zastaje kod lampiona koji razbij ponoć i kida zamku vetrar severa a stado na nebu priziva pastira da vidi ludačku igru njegove Aske koja u smrli otkriva izvor pred kojim zveri gube zverstvo dok sve to se palube posmatra mnoštvo ljudi i onako opsenjeni ispijaju govor zvezda i spominju neku rudu koju su videli u rukama hromog Irgovca na obali Gavranove šume pred sam polazak.

3

Na kada se iskrcaše vojnici zapovediše da se izgradi prekoceanski most da me prevedu zajedno sa dokovima sa novinama i sa ljubavima koje pijano dozidah uz obalu

i zapovedahu da se nasred mora stvari hrast i uistinu kao po LUKI izraste hrast drvo veliko sletše ptice nebeske i useliše se u grane njegove

4

I tako stiđoh do kolibe unezverenog čudovišta dok noć ispušta dah zveri što su im u očima mravnjaci i zapaljena ognjišta belih žena koje mame zelenla jutra na igru breza a ove se stidljivo klate u očima dalekih voda

5

Sad stiže povorka cvećara da kile dokove da vide mornare koji doneše maslinove grančice iz sredozomla a da se kasnije susretnu fragači pa da udruženo istražuju tajne velirova sve dok moj glas ne zazvoni u četiri kad se zvonari stanu dozivati.